

**Uključivanje studenata u projekte uređivanja
specijalnih knjižnica i znanstvene projekte povezane s
pisanom baštinom: stavovi bivših i sadašnjih studenata
Odjela za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru**

Marijana TOMIĆ

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
mtomic@unizd.hr

Zrinka DŽOIĆ

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
zdzoic@unizd.hr

Laura GRZUNOV

Odjel za informacijske znanosti
Sveučilište u Zadru
lgrzunov@unizd.hr

SAŽETAK

Cilj istraživanja provedenog u sklopu ovog rada jest istražiti stavove sadašnjih i bivših studenata *Odjela za informacijske znanosti* prema stručnoj praksi, pilot projektima, plaćenim i volonterskim radom i ostalim aktivnostima povezanim s baštinskim zbirkama, uređenjem knjižnica i digitalizacijom te njihovim zadovoljstvom i stavovima o korisnosti znanja i vještina stečenih u sklopu tih aktivnosti pri svladavanju studijskog programa i na poslovima koje obavljaju nakon završenog studija. Svrha rada jest utvrditi u kojoj mjeri te aktivnosti pripremaju studente za buduće poslove u knjižnicama, odnosno osiguravaju li, iz perspektive sadašnjih i bivših studenata, takvi oblici nastave potrebne kompetencije za rad u baštinskim zbirkama i općenito u knjižnicama.

Istraživanje je provedeno metodom anonimne *online* ankete. *Online* anketni upitnik sastojao se od 28 pitanja podijeljenih u četiri grupe

pitanja. Poziv za ispunjavanjem ankete bio je poslan diplomiranim i sadašnjim studentima *Odjela za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru koji su tijekom studija sudjelovali na projektima uređenja specijalnih knjižnica te zaštite, digitalizacije i obrade rukopisa i stare i rijetke građe. Uvidom u popise uključenih u navedene aktivnosti zaključeno je da je u njima ukupno sudjelovalo 40-ak diplomiranih i sadašnjih studenata, od kojih je 27 sudjelovalo u istraživanju ispunivši anketu. U istraživanju je primijenjena kvantitativna metoda s pomoću deskriptivne i statističke analize upitnika.

Rezultati istraživanja upućuju na to da je uključivanje studenata u aktivnosti uređivanja specijalnih knjižnica te u znanstvene projekte u području kulturne baštine opravdano. Istraživanje je jasno pokazalo da su navedene aktivnosti povećale zanimanje studenata za rad u knjižnici, te da su kod njih snažnije razvili znanja i vještine u onim poslovima koji izravno odgovaraju potrebama zaposlenja diplomiranih informacijskih stručnjaka u knjižnicama.

Od poteškoća koje su istaknute u istraživanju ističe se potreba za većom prisutnošću nastavnika-mentora u svakodnevnom radu te na potrebu za osmišljavanjem modela uključivanja takvih aktivnosti u nacionalne organizirane aktivnosti uređivanja knjižnica u sastavu crkvenih ustanova.

Rezultati ovog istraživanja mogu biti korišteni za povećanje kvalitete studijskih programa u području informacijskih znanosti, osobito u području oblika i načina izvedbe stručne prakse studenata i njihova uključivanja u projekte i aktivnosti povezane s baštinskim zbirkama i pisanom baštinom.

KLJUČNE RIJEČI: kulturna baština, specijalne knjižnice, baštinske zbirke, stručna praksa

1. Uvod

Neprestani razvoj polja informacijskih znanosti, kao i promjene na tržištu rada i zahtjevi profesije utječu na potrebu za promjenama i usmjeravaju izmjenjene studijskih programa u tome polju. Sve više autora u posljednje vrijeme opisuje i propituje studijske programe u polju informacijskih znanosti (Virkus, Wood, 2004; Abdullahi i Kajberg, 2004; Kajberg i Lorrington, 2005; Virkus i Tamaro, 2005; Weech i Pluzhenskaia, 2005; Borup Larsen, 2005;

Tammaro, 2011; Borrego, 2015; Aparac-Jelušić, Faletar Tanacković i Petr Balog, 2018; Aparac-Jelušić, 2019), ili pak studentsku percepciju studijskih programa u polju (Cherry et al, 2011; Faletar Tanacković, et al., 2018; Faletar, Petr Balog i Gilman Ranogajec, 2023).

S obzirom na ograničenje u duljini, u ovom se članku ne može dublje ulaziti u analize i raspravu navedenih radova, no valja zaključiti kako je njihova brojnost i kvaliteta istraživanja izobrazbe u području informacijskih znanosti dovoljan temelj za zaključak da je, zbog ubrzanog razvoja informacijskih znanosti, knjižničarske struke, tržišta rada i izmjena u sustavima obrazovanja, itekako važno pratiti promjene u potrebama struke u pogledu znanja i vještina i na temelju povratnih informacija dobivenih od završenih studenata zaključivati o usklađenosti studijskih programa s potrebama tržišta rada i u skladu sa svim tim mijenjati studijske programe i usklađivati ih s potrebama suvremenog tržišta rada.

Na *Odjelu za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru u tijeku je rad na izmjenama studijskog programa diplomskog studija informacijskih znanosti, a osim o tematskim i drugim smjerovima njegova razvoja, promišlja se i o ulozi praktične nastave, te o dobrobitima uključivanja studenata u konkretne znanstvene projekte, projekte u zajednici i gospodarstvu. S obzirom na opseg ovog rada, u njemu ćemo obraditi samo jedan od segmenata takvih promišljanja, i to ulogu uključivanja studenata u aktivnosti uređivanja knjižnica u sastavu crkvenih ustanova i drugih specijalnih knjižnica, te u projekte u području digitalizacije i bibliografske obrade pisane baštine. Riječ je o aktivnostima transfera znanja u kojima se *Odjel za informacijske znanosti* na temelju prethodno potpisanih ugovora o suradnji uključuje u uređivanje knjižnica, najčešće specijalnih knjižnica u sastavu crkvenih ustanova, te konkretne poslove izvodi na način da se uključuju nastavnici i studenti informacijskih znanosti. U navedenim aktivnostima studenti odrađuju stručnu praksu, nakon čega dio poslova obavljaju i kroz volonterski rad, pilot projekte, plaćeni rad preko Studentskog servisa ili pak u sklopu stručnog osposobljavanja. U radu se polazi od premise da takav rad omogućuje studentima svladavanje znanja i vještina potrebnih za rad u knjižnici, osobito u specijalnim zbirkama i u radu sa starom i rijetkom građom, što ih čini samostalnijima i samopouzdanijima u budućem radu, a dodatno potiče razvoj vještina rada u timu i projektnog rada.

Učenje kroz rad (*work-based learning*) smatra se iznimno važnim dijelom izobrazbe studenata, a izravno to ističe *Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju* koju je Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH provelo u sklopu mjera za provedbu *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*. U studiji se potiče stručna praksa i praktična nastava jer

„omogućuje studentima produbljivanje i proširivanje znanja stečenih drugim oblicima nastave te istodobno testiranje tih znanja u radnom okruženju“, te „priprema studente za svijet rada, omogućuje stjecanje i razvijanje novih kompetencija te povećavanje šansi za uspješno pronalaženje zaposlenja (Botrić, 2017)“.

U Zaključku studije ističe se da je razvijanje različitih oblika stručne prakse usmjereno k smanjenju nerazmjera između zahtjeva tržišta rada, odnosno radnih mjesta, i „potrebe da se održi odgovarajuća razina akademske kvalitete studijskih programa u visokom obrazovanju (Botrić, 2017: 52), odnosno kako bi se povećala zapošljivost studenata po završetku studijskih programa.

Kao što je prethodno istaknuto, u ovom radu nećemo analizirati cjelokupnu organizaciju stručne prakse na *Odjelu za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru, no u svrhu kontekstualiziranja aktivnosti koje se u radu istražuju, a koje se velikim dijelom provode kroz stručnu praksu, načelno ćemo predstaviti način njezine izvedbe. Stručna praksa organizirana je kroz zasebne kolegije koji su dio akreditiranih studijskih programa, i to u IV. semestru prijediplomskog studija informacijskih znanosti (Praktičan rad I; 60 sati; 2 ECTS-a), u V. semestru prijediplomskog studija (Praktičan rad II; 60 sati, 4 ECTS-a), I. semestru diplomskog studija (Praksa, 90 sati, 3 ECTS-a) te III. semestru diplomskog studija u kojem je povezana s pilot projektom u kojem studenti aktivno sudjeluju sukreirajući i izvodeći ga (Praktičan rad i pilot projekt, 90 sati, 4 ECTS-a). Načela, ciljevi, uvjeti i način izvođenja stručne prakse na *Odjelu za informacijske znanosti*, na kojem je ona obvezni dio studijskog programa, propisani su *Pravilnikom o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti* (Odjel za informacijske znanosti, 2012). Njime je jasno utvrđeno da je glavni cilj stručne prakse, uz ostalo, stjecanje vještina i kompetencija studenata te njihova prilagodba specifičnim

zahtjevima tržišta rada, ali i da se kroz stručnu praksu studenti pripremaju za budući samostalan i timski rad.

2. Stručna praksa u baštinskim ustanovama (specijalnim knjižnicama) i u sklopu projekata usmjerenih na istraživanja pisane baštine organizirana na Odjelu za informacijske znanosti

2.1. Uvodno o aktivnostima

Ovim radom obuhvaćeni su podaci o aktivnostima povezanim s baštinskim zbirkama i istraživanjima pisane baštine organiziranim na *Odjelu za informacijske znanosti* od godine 2008. do 2024., i to onima u sklopu kojih su studenti odrađivali stručnu praksu i pilot projekte propisane studijskim programima koji se izvode na *Odjelu za informacijske znanosti*.

Na *Odjelu za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru studenti su tijekom studija sudjelovali na stručnim projektima uređenja specijalnih knjižnica, i to knjižnice Samostana sv. Frane u Zadru, knjižnice Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu, knjižnice Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Blatu, knjižnice Ministarstva kulture i medija RH, Konzervatorskog odjela u Zadru i knjižnice benediktinskog Samostana Sv. Marije u Zadru, te u međunarodnome znanstvenom projektu Pisana baština.

Sve će aktivnosti biti ukratko predstavljene u idućem dijelu rada, ovdje valja napomenuti da su sve regulirane ugovorima o suradnji koji se potpisuju između Sveučilišta u Zadru i ustanove čija se knjižnica uređuje. Potreba za uređivanjem tih knjižnica uvijek proizlazi iz problema što u njima nije zaposlen knjižničar, te ustanove nemaju osobu osposobljenu za uređivanje tih zbirki u skladu s pravilima struke i standardima. Problem organizacije i reguliranja statusa tih knjižnica, uključujući problem zaštite tih knjižnica i knjižnične građe, koja većinom ima status kulturnog dobra¹, tek valja ozbiljnije i sustavnije

¹ Prema čl. 42. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/2019), svojstvo kulturnog dobra imaju knjige i ostala tiskana građa (novine, časopisi, plakati i dr.) nastala do 1850. godine te sva rukopisna građa javnih knjižnica i knjižnica u sastavu pravnih osoba kojima su osnivači Republika Hrvatska i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravne osobe u njihovu pretežitom vlasništvu imaju status kulturnog dobra, a katalozi ove knjižnične građe navedenih knjižnica sastavni su dio Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske koji se vodi u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita i očuvanje kulturnih dobara. Dodatno, prema st. 2. istog članka status kulturnog dobra ima Croatica, nacionalna zbirka knjiž-

rješavati na nacionalnoj razini. Do tada, *Odjel za informacijske znanosti* uključuje se u uređivanja takvih knjižnica, a uređivanje uključuje čišćenje, popis i obradu građe, a u skladu s mogućnostima i njezinu digitalizaciju te izgradnju digitalnih zbirki. Aktivnosti se organiziraju u okvirima stručnih projekata, a studenti na njima mogu odraditi stručnu praksu.

S obzirom na to da se u ovom radu ne analizira cjelokupna organizacija i vrednovanje te uloga stručne prakse u sklopu studijskog programa informacijskih znanosti na *Odjelu za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru, nego samo jedan njezin segment, u ovom radu nismo analizirali sve zaključke i preporuke *Studije o stručnoj praksi u visokom obrazovanju* (Botrić, 2017), no valja ipak svratiti pozornost na to da se u njemu jasno apostrofira problem nastavničkog kadra angažiranog na mentoriranju raznih oblika stručne prakse. Naime, riječ je o nastavnicima koji su u pravilu znatno opterećeni drugim znanstveno-nastavnim aktivnostima na visokom učilištu, te se u dokumentu, u svrhu povećanja kvalitete stručne prakse, predlaže da se aktivno uključivanje studenata u projekte uvede kao jedna od poticajnih metoda za vrednovanje znanstvenoistraživačkih projekata. Takav se problem često uočava i na *Odjelu za informacijske znanosti*, jer aktivno mentoriranje takve stručne prakse koja se provodi u ustanovama u kojima nije zaposlen knjižničar dovodi do toga da je sav stručni rad u organizaciji nastavnika Odjela, kao i nadzor nad radom, njegova organizacija i kontrola radnih učinaka te pisanje izvješća i administrativni dio projekta. Zbog toga je u budućnosti potrebno takve aktivnosti nastavnika dodatno vrednovati.

Valja ovdje istaknuti i to da se pri organiziranju takvih projekata pojavljuju poteškoće koje proizlaze iz nekoliko objektivnih faktora, i to poteškoća s financijskim potporama potrebnim za plaćanje rada studenata, poteškoća s radnim opterećenjima nastavnika-mentora koji su opterećeni obvezama u nastavnim i znanstvenim aktivnostima na Odjelu, smanjenjem broja studenata koji se preslikava i na smanjenje broja onih studenata koji su za takve poslove zainteresirani, te posebno nepostojanja infrastrukture u smislu zajedničkih knjižnično-informacijskih sustava (softvera za inventarizaciju i katalogizaciju) i jasnih smjernica za uređivanje knjižnica u sastavu crkvenih ustanova i suradnje s matičnim službama na takvim

nične građe. Vlasnici takvih zbirki, radi osiguranja skrbi o njoj, mogu sklopiti sporazum s NSK ili drugom javnom ustanovom koja obavlja posao zaštite i očuvanja kulturnih dobara, kako bi ispunile odredbu čl. 7. toga zakona prema kojemu su dužne poduzimati mjere za zaštitu knjižnične građe.

projektima, zbog čega se često moraju poduzimati parcijalne mjere i rješenja. Unatoč tomu, *Odjel za informacijske znanosti* i dalje sudjeluje u takvim projektima, polazeći od dviju temeljnih ideja, i to činjenice da time dajemo podršku razvoju knjižnica u zajednici i ulažemo svoja znanja i vještine u očuvanje kulturnih dobara Republike Hrvatske, a s druge strane činjenice da se uključivanje studenata u takve projekte ogleda u njihovu boljem razumijevanju problematike baštine, njezine zaštite i obrade, te stjecanju znanja i vještina u području baštine, baštinskih zbirki i specijalnih knjižnica te bolju pripremu za tržište rada, uz poseban senzibilitet prema zaštiti stare i rijetke građe i kulturne baštine općenito.

Slijedi kratki opis navedenih projekata organiziranih na *Odjelu za informacijske znanosti*.

2.1.1. Uređenje knjižnice Samostana sv. Frane u Zadru

Projekt uređenja knjižnice Samostana sv. Frane u Zadru (Velagić i Tomić, 2008) zajednički su vodili Samostan sv. Frane i *Odjel za knjižničarstvo* Sveučilišta u Zadru. Projekt je započeo 2008. i trajao do 2013., a ciljevi projekta bili su čišćenje i inventarizacija knjižničkog fonda koji se sastojao od više od 40 000 svezaka, među kojima je i znatan broj primjeraka stare i rijetke građe. Uz čišćenje i inventarizaciju, građa je bila iseljavana iz prostora knjižnice u pomoćne prostorije, kako bi se prostor knjižnice građevinski uredio, nakon čega je građa bila vraćena u novouređeni prostor. Važno je istaknuti da je u sklopu projekta bio izrađen poseban popis primjeraka stare i rijetke građe (7317 jedinica građe tiskane od početka tiska do 1835.) u skladu sa zahtjevima Konzervatorskog odjela Ministarstva kulture RH te opis zbirke u svrhu registriranja zbirke kao kulturnog dobra, koja je nakon svih poduzetih aktivnosti i registrirana. Nakon inventarizacije i čišćenja građe, započela je katalogizacija u knjižnično-informacijskom sustavu *Crolist*.

U izvedbi projekta sudjelovali su nastavnici *Odjela za knjižničarstvo* Sveučilišta u Zadru, te studenti koji su u knjižnici odrađivali stručnu praksu, a nakon toga volontirali te za rad bili plaćani preko Studentskog servisa. Studenti su radili na poslovima: prenošenja i čišćenja građe, inventarizacije i revizije, odvajanja građe u zbirke, katalogizacije, digitalizacije i zaštite građe (Tomić i Majić-Mazul, 2016). Dio studenata poslije se priključio projektu uređenja knjižnice Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu.

2.1.2. Uređenje knjižnice Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu

Projekt uređenja knjižnice Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu trajao je od 2013. do 2015., a bio je organiziran u suradnji tog samostana i *Odjela za informacijske znanosti* te Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Zadru. U izvedbi projekta sudjelovali su nastavnici i studenti Odjela, te knjižničari Sveučilišne knjižnice, koji su se periodično izmjenjivali boravkom u Rimu. Ciljevi projekta bili su inventarizacija i katalogizacija, te čišćenje knjiga unutar knjižnice. Uključeni studenti bili su zaduženi za instalaciju knjižnično-informacijskog sustava *Crolist*, inventarizaciju, signiranje i katalogizaciju knjiga i časopisa, tiskanje signaturnih naljepnica i slaganje građe nazad na police. U tu je svrhu izrađen *online* katalog koji je bio dio skupnog kataloga Sveučilišne knjižnice u Zadru te inventarna knjiga koja se na kraju otisnula, ovjerila i uvezala.

2.1.3. Uređenje knjižnice blažene Marije Propetog Isusa Petković u Blatu

Projekt uređenja knjižnice blažene Marije Propetog Isusa Petković u Blatu započeo je 2016. godine i još uvijek traje. Nositelj projekta je Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, dok su nastavnici i studenti *Odjela za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru bili angažirani na poslovima inventarizacije i revizije, odvajanja građe u zbirke, katalogizacije i zaštite građe. Dugotrajnost ovog projekta proizlazi iz toga što je navedeni samostan udaljen od Odjela u Osijeku i Zadru te je intenzivan rad moguće organizirati u periodu između ljetnog i zimskog semestra što je rezultiralo time da su nastavnici i studenti na navedenim poslovima bili angažirani tijekom ljetnog razdoblja.

2.1.4. Uređenje knjižnice Ministarstva kulture i medija RH, Konzervatorskog odjela u Zadru

Uređenje knjižnice Konzervatorskog odjela u Zadru Ministarstva kulture i medija RH započelo je 2021. godine, kada je ta knjižnica od Sveučilišta u Zadru zatražila pomoć pri stručnoj obradi njihove knjižnice. Cilj projekta

jest izrada inventarne knjige, računalnog *online* dostupnog kataloga, a u kasnijim fazama izrada baza podataka hemeroteke, fotodokumentacije i ostale specijalne građe te knjižnice. Glavni je cilj omogućavanje pristupa cjelokupnoj knjižničnoj građi putem *online* kataloga te stjecanje uvida u cjelokupan knjižnični fond. U projekt su uključeni nastavnici *Odjela za informacijske znanosti*, knjižničari Sveučilišne knjižnice te studenti informacijskih znanosti. U pripremnim fazama projekta, nastavnici su izradili plan rada te organizirali edukaciju za knjižničare, nastavnike i studente iz rada u knjižnično-informacijskom sustavu Zaki, koji je odabran iz razloga što se isti sustav rabi i u knjižnicama drugih konzervatorskih odjela Ministarstva kulture i medija RH. Nakon toga, projekt se provodi na način da studenti uklanjaju građu s polica koje su poslane na restauraciju, inventariziraju ih i katalogiziraju, uz pojačani nadzor i ulogu nastavnika-mentora, okupljaju časopise prema naslovima i godištimama te izrađuju popise časopisa.

2.1.5. Uređenje knjižnice benediktinskog Samostana Sv. Marije u Zadru

Projekt uređenja knjižnice benediktinskog Samostana Sv. Marije u Zadru započeo je u ožujku 2023. (Sveučilište u Zadru, n.d.), nakon što se samostan obratio Sveučilištu u Zadru s molbom da se pomogne u organizaciji njihove knjižnice. Projekt uključuje izradu plana uređenja koji se izradio na temelju istraživanja potreba vlasnika knjižnice, plan smještaja građe u prostorijama knjižnice koji je usklađen s planom signatura te planom uporabe knjižničnoga informacijskog sustava, inventarizaciju i katalogizaciju građe te izradu *online* kataloga i kontroliranog rječnika (sustava predmetnica) u odabranome knjižničnom informacijskom sustavu *Indigo*, povratak građe na police u skladu s novim sustavom signatura, okupljanje časopisa prema naslovima i godištimama, izradu popisa časopisa i drugih serijskih publikacija. U projekt su uključeni nastavnici i studenti *Odjela za informacijske znanosti*.

2.1.6. Znanstveni projekt Pisana baština

Znanstveni projekt *Digitalizacija, bibliografska obrada i istraživanje tekstova zadarsko-šibenskog područja iz razdoblja do kraja 19. st. pisanih glagoljicom, bosančicom i latinicom* (dalje Pisana baština) provodio se na *Odjelu za informacij-*

ske znanosti Sveučilišta u Zadru u suradnji s *Vestigia* Institutom za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, u Austriji, od godine 2016.² U sklopu projekta pokrenut je i portal *Pisana baština: portal digitalizirane hrvatske pisane baštine zadarsko-šibenskog područja* (Sveučilište u Zadru, n.d.). Od početka projekta u njegovu su izvedbu bili uključeni studenti diplomskog studija informacijskih znanosti, koji su na projektu prolazili edukaciju u području digitalizacije stare i rijetke građe s pomoću konzervatorski sigurne opreme za digitalizaciju³, u području bibliografskog opisa rukopisa, te digitalizacije i opisa vodenih znakova. Nakon edukacije studenti su obavljali te visoko specijalizirane poslove, i to kao stručnu praksu, kao plaćeni rad za koji je novac osiguravao *Vestigia* Institut ili pak kao jedan dio stručnog osposobljavanja u Sveučilišnoj knjižnici u Zadru. Godine 2018. u projekt više nisu bili uključeni studenti zbog specifičnosti poslova koji su se obavljali, nedostatka prostora za izvođenje projekta, odnosno digitalizacije, ali i zbog epidemije.

2.2. Zaključno o aktivnostima

Zaključno možemo istaknuti da su u specijalnim, odnosno samostanskim knjižnicama studenti bili uključeni u poslove:

- premještanja i mehaničkog čišćenja građe u svrhu trajnog očuvanja knjižnične građe
- katalogizacije knjiga, uključujući:
 - o analizu osnovnih standarda za bibliografski opis (Međunarodni standardni bibliografski opis (*International Standard Bibliographic Description* – ISBD, UNIMARC skraćeni bibliografski format, Pravilnik za opis i pristup građi u knjižnicama, arhivima i muzejima, opća klasifikacijska shema UDK)
 - o edukaciju u sustavu za katalogizaciju

² Više o projektu u toj fazi vidjeti u: Renhart, E. i M. Tomić (2017). Digitalizacija, bibliografska obrada, istraživanje i komuniciranje zadarske pisane baštine. U: *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture 20* (str. 222–267).

³ Pri digitalizaciji glagolskih rukopisa na projektu posebno se pomno promišljalo o zaštiti rukopisa pri digitalizaciji, te je za digitalizaciju korišten konzervatorski siguran mobilni stalak za digitalizaciju *Traveller TCCS 4232* koji je osigurao *Vestigia* Institut za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, u Austriji.

- upoznavanje sa sustavom za katalogizaciju
- kretanje sustavom za katalogizaciju
- o izradu kataložnih opisa omeđenih publikacija prema međunarodnim standardima i formatima u sustavu za katalogizaciju
- o preuzimanje bibliografskih zapisa iz kataloga drugih hrvatskih knjižnica
- klasifikacije građe prema UDK klasifikaciji te samostalne izrade UDK oznaka prema utvrđenim smjernicama i pravilima
- predmetne obrade i uporabe predmetnica
- izrade signatura
- inventarizacije i vođenja knjige inventara
- abecednog popisivanja serijskih publikacija i njihova uvezivanja prema godištima te
- povrata građe na police u skladu s unaprijed zadanim kriterijima.

Na projektu *Pisana baština* studenti su bili zaduženi za:

- digitalizaciju glagoljskih rukopisa prema uputama za digitalizaciju osobito krhke stare građe i s pomoću za to namijenjenih tehnologija (mobilni stalak za digitalizaciju, kamera)
- obradu slika (*Photoshop*)
- preimenovanje slika u skladu s unaprijed dogovorenim shemama usklađenim s međunarodnim kodikološkim uzusima i pripremu za njihovu objavu u *online* katalogu
- dokumentiranje digitalizacije i postupaka s digitalnim reprodukcijama
- katalogizaciju glagoljskih rukopisa u *online* katalogu i objavu zapisa i digitalnih reprodukcija u katalogu (*Indigo* knjižnični informacijski sustav)
- digitalizaciju vodenih znakova na papiru glagoljskih rukopisa
- obradu slika vodenih znakova (*Photoshop*)
- mjerenje vodenih znakova prema međunarodnim uzusima i upisivanje mjera na sliku vodenog znaka
- istraživanje i dokumentiranje kodikološke strukture rukopisa u kojem se nalazi snimljeni vodeni znak (*Excel*)
- prijevod međunarodnog tezaurusa za imenovanje motiva vodenih znakova na hrvatski jezik
- opis vodenih znakova u katalogu (*Indigo* knjižnični informacijski sustav)

- objavu zapisa za vodeni znak s pripadajućim digitalnim reprodukcijama i kodikološkom strukturom u *online* katalogu vodenih znakova (Indigo knjižnični informacijski sustav).

Iako je bio osiguran nadzor mentora, nastavnika s *Odjela za informacijske znanosti*, te praćenje učinka i detektiranje mogućih poteškoća i uključivanje u timski rad, studenti su bili u prilici raditi i samostalno, oslanjajući se na svoja znanja, znanja svojeg tima i suradnju među članovima tima, kao i učeci se načinu komuniciranja i prenošenju radnih učinaka i poteškoća članovima tima, ali i mentorima.

Odabir upravo tih ustanova vođen je time što su studenti na navedenim aktivnostima radili na načine da ustanova nije osigurala mentora koji je bio stalno prisutan u ustanovi pa su mentorstvo preuzeli nastavnici Odjela koji su rad organizirali, jasno komunicirali zadatke te nadzirali sporadičnim dolascima, iako uz svakodnevna praćenja učinka kroz dijeljene tablice namijenjene bilježenju dnevnih učinaka te pregled zapisa u *online* katalogima. Dodatno, aktivnosti su bile organizirane projektno, rad organiziran timski, a zadaci specifično orijentirani k pisanoj baštini, osobito staroj knjizi i specijalnim zbirka.

Potrebno je istaknuti da su svi poslovi koje studenti obavljaju u sklopu navedenih aktivnosti ujedno propisani i čl. 6. *Pravilnika o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci* (NN 107/2021-1886). Navedeni *Pravilnik* propisuje temeljne sadržaje knjižničarstva koji trebaju biti integrirani u nastavne predmete u svrhu stjecanja znanja i vještina potrebnih za rad u knjižnicama, i to znanja i vještine vezane za:

- „upravljanje analognim i digitalnim zbirka i fondovima uključujući njihovu pohranu i zaštitu u knjižnicama i mrežnim sustavima
- organizaciju knjižnične građe (formalnu i sadržajnu) i pretraživanje informacija, uključujući nove konceptualne modele te sličnosti potreba baštinskih ustanova u kontekstu organizacije informacija
- primjenu znanstvenoistraživačkih metoda, osobito pri upravljanju knjižnicama, istraživanju potreba korisnika te vrednovanju knjižničnih usluga
- učinkovito korištenje knjižničnih zbirki i usluga i rad s korisnicima

- razvoj i promicanje informacijske, obrazovne, kulturne i društvene uloge knjižnica
- organizaciju rada, poslovanja i upravljanja knjižnicama
- primjenu informacijskih tehnologija koje se odnose na postupanje s građom, informacijama i poslovanjem knjižnica
- razumijevanje razvoja knjižničarstva, uključujući odnose prema srodnim disciplinama, etička pitanja profesije i položaj knjižnica u promjenjivom i dinamičkom digitalnom okruženju (Ministarstvo kulture i medija, 2021)“.

Osiguravajući studentima da sudjeluju u aktivnostima kojima se dodatno osnažuju upravo ta znanja i vještine, ujedno se poboljšava njihova konkurentnost na tržištu rada.

3. Istraživanje

3.1. Cilj, svrha i metodologija

Cilj ovog istraživanja jest ispitati stavove sadašnjih i bivših studenata *Odjela za informacijske znanosti* prema stručnoj praksi, pilot projektima, plaćenim i volonterskim radom i ostalim aktivnostima organiziranim u svrhu uređenja specijalnih knjižnica te zaštite, digitalizacije i obrade rukopisa i stare i rijetke građe kao i njihovo zadovoljstvo i stavove o korisnosti znanja i vještina stečenih u sklopu tih aktivnosti pri svladavanju studijskog programa i na poslovima koje obavljaju nakon završenog studija.

Osim općih ciljeva, istraživanje također cilja ispitati ulogu uključivanja studenata u aktivnosti uređivanja knjižnica u sastavu crkvenih ustanova i drugih specijalnih knjižnica, kao i uključivanje u projekte digitalizacije i bibliografske obrade pisane baštine.

Svrha je rada na temelju tako dobivenih spoznaja utvrditi u kojoj mjeri istraživani oblici stručne prakse i ostalih aktivnosti koji se provode u baštinskim zbirkama, ustanovama i u sklopu znanstvenih projekata u području pisane baštine pripremaju studente za buduće poslove u knjižnicama, odnosno osiguravaju li, iz perspektive sadašnjih i bivših studenata, takvi oblici nastave potrebne kompetencije za rad u knjižnicama, osobito u baštinskim zbirkama.

U istraživanju se polazi od pretpostavke da uključivanje studenata u uređivanje specijalnih knjižnica i u znanstvene projekte u području pisane baštine osigurava kompetencije potrebne za rad u baštinskim zbirkama i s pisanom baštinom, ali i općenito kompetencije potrebne za knjižničarske poslove. Dodatno, polazi se od pretpostavke da ispitanici pozitivno percipiraju kompetencije koje su stekli takvim oblicima nastave te da ih smatraju korisnima za poslove koje obavljaju. U radu se polazi od premise da takav rad omogućuje studentima svladavanje znanja i vještina potrebnih za rad u knjižnici, osobito u specijalnim zbirkama i u radu sa starom i rijetkom građom, što ih čini samostalnijima i samopouzdanijima u budućem radu, a dodatno potiče razvoj vještina rada u timu i projektnog rada.

Pri svemu tome u obzir se uzima činjenica da diplomirani studenti, s vremenskim odmakom, mogu bolje procijeniti program koji su završili, odnosno oni koji su zaposleni mogu dobro procijeniti koliko im u poslu pomažu znanja i vještine koje su u okvirima studijskog programa stekli (Dragija Ivanović i Badurina, 2020).

Rezultati ovog istraživanja mogu biti korišteni za povećavanje kvalitete studijskih programa informacijskih znanosti izmjenama prijediplomskog i diplomskog studija informacijskih znanosti na *Odjelu za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru, osobito u području oblika i načina izvedbe stručne prakse studenata, odnosno njihova uključivanja u projekte i aktivnosti povezane s baštinskim zbirkama i pisanom baštinom.

Istraživanjem se nastoji pružiti uvid u potencijale i mogućnosti uključivanja studenata u stručnu praksu koja se provodi u sklopu projekata povezanih sa specijalnim knjižnicama i kulturnom baštinom te pridonijeti razvoju novih oblika prakse i praktične nastave u novim studijskim programima *Odjela za informacijske znanosti*, ali i opće izobrazbe novih informacijskih stručnjaka u skladu s potrebama tržišta rada, osobito kada je riječ o knjižnicama.

Istraživanje je provedeno metodom anonimne *online* ankete izrađene s pomoću aplikacije *Microsoft Forms*. *Online* anketni upitnik sastojao se od 28 pitanja podijeljenih u četiri grupe, i to (1) pitanja o ustanovi/projektu povezanom s baštinskim zbirkama ili projektom u kojem je ispitanik sudjelovao, (2) pitanja o znanjima i vještinama stečenim u sklopu tih aktivnosti, (3) pitanja kojima se propituje odnos znanja stečenih u sklopu tih aktivnosti i današnjeg zaposlenja te (4) vrednovanje aktivnosti i komentari o njima. *Online* anketa

bila je dostupna od 2. do 15. siječnja 2024., a za njezino ispunjavanje u prosjeku je bilo potrebno 8 minuta. Poziv za ispunjavanjem ankete bio je poslan bivšim i sadašnjim studentima *Odjela za informacijske znanosti* Sveučilišta u Zadru koji su tijekom studija sudjelovali na projektima uređenja specijalnih knjižnica te zaštite, digitalizacije i obrade rukopisa i stare i rijetke građe, i to u sklopu stručne prakse, pilot projekata, volontirajući, radeći u sklopu stručnog usavršavanja provedenog u Sveučilišnoj knjižnici u Zadru ili obavljajući rad plaćen putem Studentskog servisa. Uvidom u popise uključenih u navedene aktivnosti zaključeno je da je u njima ukupno sudjelovalo oko 40 bivših i sadašnjih studenata.

Poziv na ispunjavanje ankete bio je postavljen na Facebook stranici *Odjela za informacijske znanosti* s naznakom da se na ispunjavanje pozivaju oni bivši studenti i studenti koji su u naznačenim aktivnostima sudjelovali. Dodatno, poziv je bio slan i putem e-maila na adrese onih alumnijskih i studenata koji su u tim aktivnostima sudjelovali. Jedno od ograničenja pri tome je predstavljala činjenica da ne postoji baza kontaktnih podataka alumnijskih koja se redovito ažurira, odnosno za neke osobe nismo pronašli nove adrese elektroničke pošte te poziv nije došao do svih osoba kojima je bio namijenjen. U pozivima je bila istaknuta i molba da ga prosljede kolegama za koje znaju da su u naznačenim aktivnostima sudjelovali. Na taj je način prikupljeno 27 odgovora. U istraživanju je primijenjena kvantitativna metoda s pomoću deskriptivne i statističke analize upitnika.

3.2 Uzorak

Za istraživanje su odabrane stručne prakse organizirane u samostanskim, odnosno specijalnim knjižnicama, i to u knjižnici Samostana sv. Frane u Zadru, knjižnici Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu, knjižnici Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Blatu, knjižnici Ministarstva kulture i medija RH, Konzervatorskog odjela u Zadru i knjižnici benediktinskog Samostana Sv. Marije u Zadru, te stručna praksa organizirana u sklopu međunarodnog znanstvenog projekta *Pisana baština*. Sve su odabrane stručne prakse bile projektno organizirane, a poslove koje su studenti obavljali propisali su i opisali zaduženi nastavnici na *Odjelu za informacijske znanosti* i u dogovoru s ustanovama u kojima se praksa odvijala.

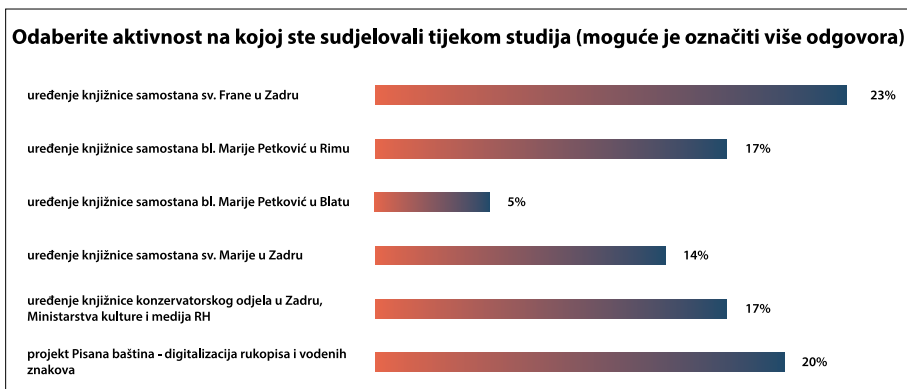
Studenti su imali priliku u tim ustanovama odraditi stručnu praksu, studenti diplomskog studija uz to su imali priliku odraditi i pilot projekt, a u sklopu projekta *Pisana baština* osobito zainteresirani studenti koji su pokazali vještine i znatno zanimanje za te poslove, marljivost, pedantnost u radu, naklonost k timskom radu, odnosno volju za svladavanjem dodatnih vještina potrebnih za obavljanje navedenih poslova, imali su priliku i nakon odrađene prakse sudjelovati u tim poslovima putem studentskog servisa, dok je dvoje bivših studenata koji su za vrijeme studija odrađivali praksu na projektu i pokazali u tom radu iznimne rezultate, po završetku studija bilo angažirano na projektu u sklopu stručnog osposobljavanja koje su odrađivali u Sveučilišnoj knjižnici u Zadru. Dio poslova za koje su studenti bili plaćeni putem Studentskog servisa financirao je Vestigia institut za istraživanje rukopisa Sveučilišta u Grazu, u Austriji.

3.3 Rezultati i diskusija

Na anketu je odgovorilo 27 ispitanika. S obzirom na to da je procijenjeno da je u istraživanim aktivnostima do sada sudjelovalo oko 40 bivših i sadašnjih studenata, smatra se da je prikupljen uzorak (67,5 %) dovoljan za provedbu istraživanja i da rezultati analize mogu uputiti na stavove većine studenata uključenih u te aktivnosti.

Na početku ankete ispitanici su morali odabrati onu aktivnost ili aktivnosti u kojima su sudjelovali. S obzirom na to da je jedan broj studenata sudjelovao u više aktivnosti, bilo je moguće označiti više odgovora. Najviše je studenata (23 %) označilo sudjelovanje u uređenju knjižnice Samostana sv. Frane, što je bilo očekivano s obzirom na to da je riječ o projektu koji je trajao najduže, samostan se nalazi u Zadru te je sudjelovanje na tom projektu studentima bilo praktično (Grafički prikaz 1). Ne valja zanemariti ni činjenicu da je riječ o projektu koji se izvodio u vrijeme kada je na studiju knjižničarstva u Zadru bilo više studenata, a više ih je i bilo zainteresirano za specijalne zbirke, staru i rijetku građu. Ne iznenađuje ni podatak da je nezanemariv broj (17 %) sudjelovao na uređenju knjižnice Vrhovne kuće Samostana blažene Marije Propetog Isusa Petković u Rimu. Naime, dio studenata koji su bili osobito uspješni na projektu u knjižnici Samostana sv. Frane u Zadru, osobito u katalogizaciji građe, bili su odabrani za projekt u Rimu. Osobito je bilo važno da je riječ o studentima koji su pokazali

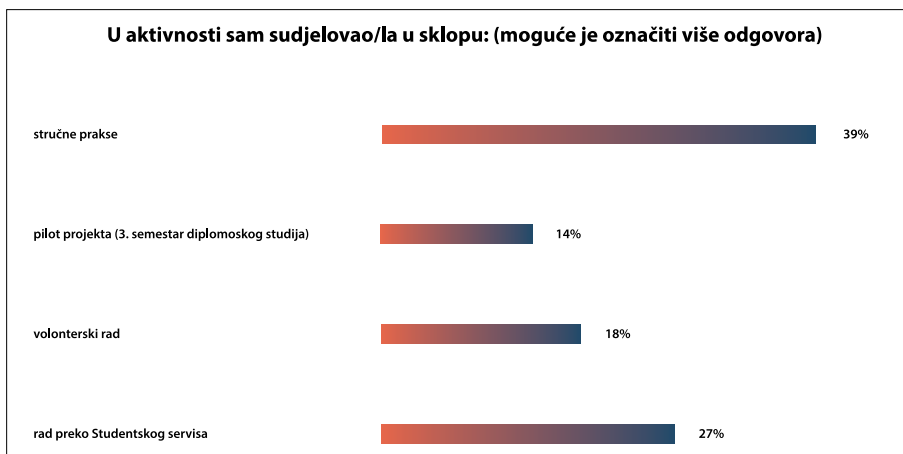
visoku samostalnost u radu jer su velik dio poslova obavljali na način da su s mentorima komunicirali samo putem videoveze ili elektroničke pošte. Riječ je također o naraštaju u kojem je bilo više studenata, pa ih je više i odabralo rad u tim ustanovama. Veći je broj odgovora i ispitanika koji su bili angažirani na projektu *Pisana baština* (20 %). Riječ je također o projektu koji je bio organiziran tijekom dužeg vremena (4 godine) u Zadru, a i od toga je prošlo tek četiri godine te je bilo znatno lakše kontaktirati sa studentima. Odaziv studenata koji su sudjelovali u aktivnostima povezanim s uređenjem knjižnice Konzervatorskog odjela MKM RH u Zadru također je 17 % (Grafički prikaz 1). Najmanje je studenata označilo uređenje knjižnice Samostana bl. Marije Petković u Blatu, što je također bilo očekivano jer je riječ o projektu koji je vodio Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku, provedba je bila isključivo u ljetnim mjesecima što nije odgovaralo nekim studentima koji su inače za te poslove pokazivali zanimanje, te je samim time i bio angažiran manji broj studenata zadarskog studija.

GRAFIČKI PRIKAZ 1. Aktivnost u kojoj su ispitanici sudjelovali

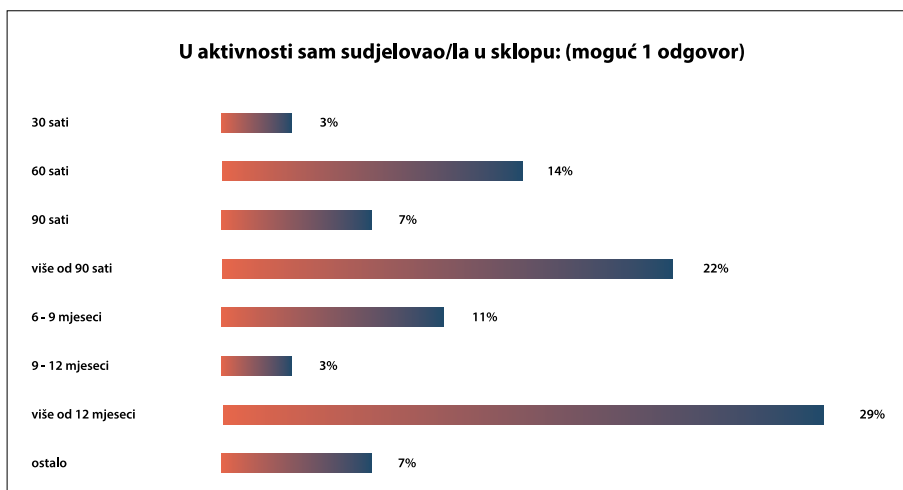
Grafički prikaz 2 prikazuje da je najveći broj ispitanika sudjelovao u aktivnostima u sklopu stručne prakse (39 %), a najmanje u sklopu pilot projekta (14 %). Takav je rezultat očekivan s obzirom na to da se stručna praksa izvodi na više godina studija, a pilot projekt samo na 2. godini diplomskog studija te je broj prijava za pilot projekte ograničen.⁴ Nezanemariv dio studenata (27

⁴ Studenti odabiru prethodno priređene pilot-projekte koje predlažu nastavnici *Odjela za informacijske znanosti*. Odabir je ograničen u skladu s projektnim zadatkom, na 2-5 studenata, a obavlja se putem platforme Merlin.

GRAFIČKI PRIKAZ 2. *Vrsta rada na projektu*

%) obavljao je poslove koji su im bili plaćeni putem Studentskog servisa. Pri tome valja uzeti u obzir činjenicu da su studenti na tim plaćenim poslovima bili angažirani nakon što su odradili propisane sate stručne prakse, a ta je mogućnost bila dana samo onim studentima koji su pokazali visoke rezultate u radu, i to s obzirom na odnos prema radu i obvezama, način svladavanja novih znanja i vještina, samostalnost u radu i timski rad. Važno je istaknuti podatak da je čak 18 % ispitanika istaknulo kako je radilo volonterski, što je iznimno pozitivno. Volontiranje je aktivnost koju snažno potičemo, a posebno raduje

GRAFIČKI PRIKAZ 3. *Odradena satnica u sklopu projekta*

volonterski rad u području knjižničarstva i baštinskih knjižnica i projekata.

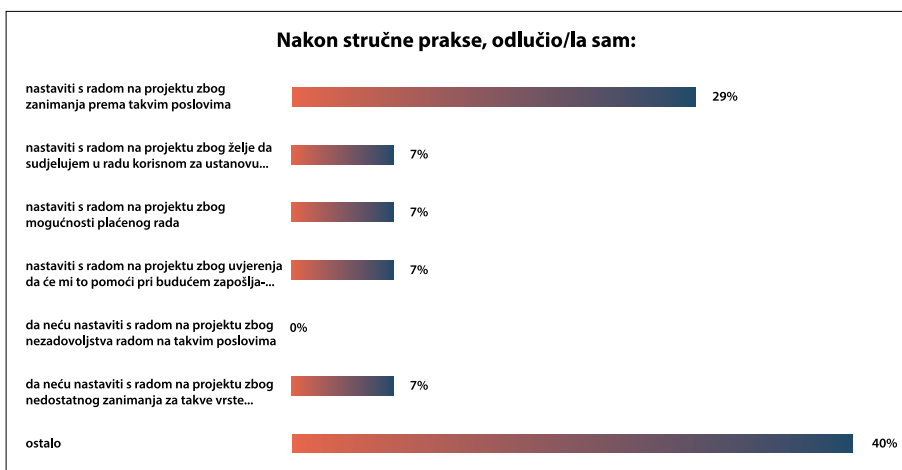
Većina ispitanika u aktivnostima je sudjelovala više od 12 mjeseci (29 %), odnosno više od 90 propisanih sati (22 %), što upućuje na to da je većina ispitanika nakon prakse bila zainteresirana za to da nastavi s aktivnostima u sklopu tih projekata (Grafički prikaz 3).

Činjenica da je iznimno velik broj ispitanika (77 %) odgovorio da su aktivnosti povezane sa specijalnim zbirka i baštinskim projektima odabrali zbog interesa prema poslovima povezanim sa starom građom i specijalnim zbirka/knjižnicama posebno je zanimljiva i upućuje na to da su studenti još uvijek zainteresirani za teme pisane baštine, specijalnih knjižnica, stare i rijetke građe, ali i za knjižničarske poslove, što valja uzeti u obzir pri daljnjim promišljanjima o smjeru razvoja studijskih programa. Ovakvi rezultati (Grafički prikaz 4) svakako upućuju na to da je u studijskim programima potrebno zadržati izborne kolegije usmjerene na pisanu baštinu, staru i rijetku građu, njezinu obradu, zaštitu i digitalizaciju jer studenti, s jedne strane, za to pokazuju zanimanje, a s druge strane važno je istaknuti da je u sklopu tih projekata pojačan razvoj vještina iz područja knjižničarskih sadržaja, kako su propisani čl. 6. *Pravilnika o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci* (NN 107/2021-1886) (Ministarstvo kulture i medija, 2021). Samo 3 % ispitanika neku je od aktivnosti odabralo zbog toga što nije bilo drugih mogućnosti.

GRAFIČKI PRIKAZ 4. Razlozi odabira aktivnosti povezane sa specijalnim zbirka i baštinskim projektima

Grafički prikaz 5 pokazuje da je polovica ispitanika (50 %) odgovorila da su nastavili rad na projektima i nakon stručne prakse, pri čemu ih je čak 29 % rad nastavilo zbog zanimanja prema takvim poslovima, a ostali zbog želje da i dalje sudjeluju u radu koji je koristan za ustanovu, odnosno zajednicu (7 %), zbog uvjerenja da će im to pomoći pri budućem zaposlenju (7 %) te zbog mogućnosti plaćenog rada (7 %). Valjalo bi budućim istraživanjima utvrditi razloge zbog kojih 40 % ispitanika koji su na ovo pitanje označili ponudu pod „Drugo“ nisu nastavili rad, ili su ga pak nastavili zbog drugih razloga.

GRAFIČKI PRIKAZ 5. Razlozi nastavka rada na projektu

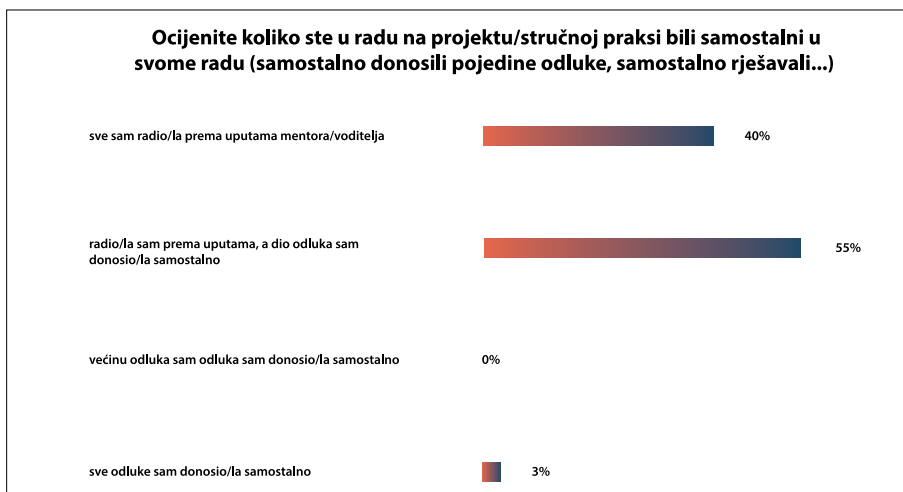
U dijelu ankete koji se bavio poslovima, odnosno znanjima i vještinama koje su ispitanici za vrijeme istraživanih aktivnosti obavljali, većina ispitanika (67,85 %) odgovorila je da su bili uključeni u katalogizaciju, odnosno slaganje knjiga na policu nakon obrade (60,71 %) te inventarizaciju (53,57 %), čišćenje (53,57 %) i signiranje (49,43 %) knjiga (Grafički prikaz 6). Takav rezultat također ne iznenađuje, s obzirom na to da je riječ o najčešćim stručnim poslovima koji su u sklopu tih aktivnosti bili organizirani. Ne iznenađuje ni nešto manji broj ispitanika koji se izjasnio da je radio na digitalizaciji rukopisa (25 %), katalogizaciji rukopisa (28,57 %) ili digitalizaciji (17,86 %) i opisu (21,43 %) vodenih znakova (Grafički prikaz 6). Naime, riječ je o visoko specijaliziranim poslovima s osobito krhkim i zaštićenim rukopisima na kojima je mogao biti angažiran vrlo malen broj studenata, i

to onih koji su pokazali iznimnu marljivost, preciznost, odgovornost prema radu i građi, izrazitu sklonost k timskom radu i svladavanju novih vještina i zadataka te samostalnost.

Iako malen, nije beznačajan ni broj ispitanika koji su radili na instaliranju i drugim poslovima povezanim s instalacijom i brigom o knjižnično-informacijskom softveru (14,29 %). Riječ je o stručnim poslovima koji su mogli biti povjereni malom broju najboljih studenata koji su pokazali vještine i znanja dovoljna za takve poslove uz određenu razinu samostalnosti. Instalaciju softvera *CroList* samostalno su, uz koordinaciju videovezom i elektroničkom poštom, radili studenti na projektu uređenja knjižnice u Rimu.

U vezi s tim pitanjem, ispitanici su imali priliku ukratko opisati poslove koje su radili. Ta im je mogućnost dana kako bi se evidentirali i oni poslovi koji nisu bili unaprijed planirani projektima, ali su se tijekom samostalnog rada ili na koji drugi način pojavljivali. Ispitanici su u odgovoru na to pitanje naveli sve poslove koji su im bili ponuđeni u prethodnom pitanju, zbog čega možemo s pravom zaključiti kako su studenti angažirani u tim aktivnostima radili prema unaprijed utvrđenim planovima rada koje su izrađivali nastavnici – voditelji aktivnosti, te se nisu pojavljivali dodatni, neočekivani poslovi.

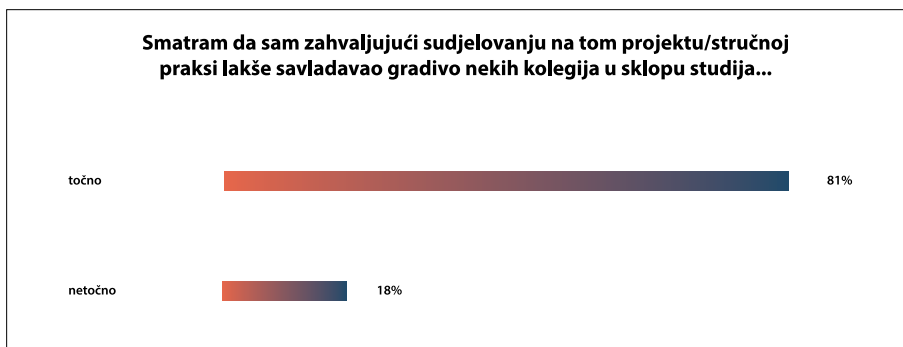
Na pitanje o tome koliko su u radu na istraživanim aktivnostima bili samostalni, najveći dio ispitanika (55 %) naveo je kako su sve poslove radili prema uputama, a dio odluka donosili su samostalno, dok ih je 40 % navelo kako su

GRAFIČKI PRIKAZ 6. *Samostalnost u radu u sklopu projekta*

sve poslove radili prema uputama mentora (Grafički prikaz 7). Samo je jedan ispitanik naveo da je sve odluke donosio samostalno.

Upitani o tome jesu li im sudjelovanja u istraživanim aktivnostima, odnosno znanja i vještine koje su pri tome stjecali, pomagali u svladavanju gradiva pojedinih kolegija u sklopu studija informacijskih znanosti, većina ispitanika (81 %) odgovorila je potvrdno (Grafički prikaz 8). Takva procjena iznimno je važna jer jasno upućuje na to da su takve aktivnosti zaista usklađene sa studijskim programom informacijskih znanosti.

GRAFIČKI PRIKAZ 7. *Svladavanje gradiva u sklopu kolegija*

Dotadno je to propitano idućim pitanjem u kojem su ispitanici trebali svojim riječima odgovoriti na to odgovaraju li znanja i vještine stečene sudjelovanjem na istraživanim aktivnostima onima koji su propisani studijskim programom informacijskih znanosti na Sveučilištu u Zadru. Na ovo su pitanje pozitivno odgovorili svi osim dvaju ispitanika, od kojih se jedan s tvrdnjom uopće nije složio, dok je drugi naveo da to ne može sa sigurnošću potvrditi. Zanimljivo je, međutim, da su neki od ispitanika, uz tvrdnju da su odgovarajuće, dodali i to da takve aktivnosti nude još i više, a jedan je ispitanik naveo da uz to razvijaju i tzv. *soft* vještine, odnosno komunikacijske vještine, te vještine upravljanja vremenom i rada u timu.

U idućoj grupi pitanja ispitanici su bili pitani o njihovu zaposlenju. 46,43 % ispitanika zaposleno je u nekoj od knjižnica, jedan ispitanik u informatičkoj tvrtki, a 46,43 % označilo je kategoriju „Drugo“, što bi moglo upućivati na to da je riječ o studentima koji još nisu završili studij. Samo 4 ispitanika (14,29 %) nije podatak o sudjelovanju na istraživanim aktivnostima navelo pri zapošljavanju, dok ih je 64,29 % navelo taj podatak, i to ili u životopisu

(42,86 %) ili i u životopisu i u preporuci koju je napisao netko od nastavnika-mentora (10,71 %), dok su 2 ispitanika podatak navela na intervjuu pri zaposlenju, a jedan ispitanik samo u sklopu preporuke nastavnika-mentora. Ipak, valja uočiti da je najveći broj ispitanika rad na istraživanim aktivnostima istaknuo budućem poslodavcu iz čega možemo zaključiti da je taj rad smatrao važnim dijelom svojeg studija, odnosno dokazom da su temeljitije svladali neke vještine, odnosno u znatnoj mjeri unaprjeđivali te vještine kroz stručni rad na konkretnim stručnim aktivnostima i projektima. Ipak, samo 22 % ispitanika smatra da je poslodavcu upravo taj podatak pomogao u njihovu odabiru za zaposlenje, dok ih 28,57 % smatra da nije, a 46,29 % ne zna.

Ispitanici su na skali od 1 do 10 označili koliko im znanja i vještine stečene u sklopu rada na istraživanim aktivnostima pomažu u današnjem zaposlenju, što su ocijenili ukupno s 5,6, pri čemu je njih najviše (po 18 %) označilo 5 i 7. U ovim odgovorima valja uzeti u obzir i to da nije poznato koliko ispitanika su studenti, a koliko ih je zaposleno, što ovu ocjenu dovodi u pitanje.

U nizu pitanja kojima se nastojao utvrditi ciljani utjecaj istraživanih aktivnosti na današnje zaposlenje, 88 % ispitanika izjasnilo se da su zahvaljujući radu na tim aktivnostima danas samostaljniji i samopouzdaniji u radu, a čak 77 % da su zahvaljujući tomu lakše svladavali neke radne zadatke na trenutnom radnom mjestu. Pri tome se, zahvaljujući istraživanim aktivnostima, smatraju vještijima u timskom radu (19 %), katalogizaciji knjiga (18 %), projektnom radu (18 %), zaštiti građe (12 %), smještanju građe na police (10 %), uporabi knjižničnih softvera (9 %) te digitalizaciji (5 %), izgradnji digitalnih zbirki (5 %) i obradi časopisa (3 %). Zanimljivo je da je najveći broj ispitanika od svih poslova označio upravo timski rad kao onaj segment koji su u sklopu istraživanih aktivnosti najviše razvili.

Čak je 92 % ispitanika istaknulo da im je sudjelovanje u istraživanim aktivnostima pomoglo da bolje razumiju poslove povezane sa zaštitom kulturne baštine, a 96 % one povezane s obradom kulturne baštine, te 88 % s važnosti i provedbom digitalizacije kulturne baštine.

Kada su bili pitani da svojim riječima opišu koja su znanja i vještine uspješnije svladali zahvaljujući sudjelovanju na istraživanim aktivnostima, većina ispitanika navela je katalogizaciju, digitalizaciju i ostale stručne poslove. Do-

nosimo neke od komentara:

„Samo shvaćanje važnosti i vrijednosti digitalizacije kulturne baštine (jer sam s važnošću i vrijednosti same baštine već dobro upoznata zbog svojih osobnih interesa), i koliko je bitno da se ona čuva i u isto vrijeme predstavlja i daje na korištenje široj javnosti (gdje je to moguće).“

„Komunikacijske vještine, razumijevanje specifičnog okruženja i mjesta stare građe u zajednici, razumijevanje povijesnog konteksta, valorizacija građe.“

„Osamostalila sam se i stekla poznanstva koja su mi po mnogočemu bitna i u današnjem radu.“

„Selekcija, organizacija, pretraživanje fizičkih i digitalnih zbirki građe, primijena i upravljanje informacijskim i računalnim sustavima, timski rad, prepoznavanje problema i pronalaženje rješenja za iste...“

„Održavanje baze podataka, važnost razmjene informacija i postavljanje prioriteta u radu.“

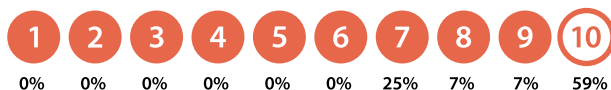
„Detaljni opisi stare knjižne građe kako bi se uspostavile veze unutar postojeće zbirke o prijašnjem vlasništvu ili smještaju individualnih jedinica građe. Pažljiv pristup staroj građi i važnost svih elemenata koji se pronađu unutar nje.“

Čak 51 % ispitanika istaknuo je da su potaknuti istraživanim aktivnostima tražili zaposlenje povezano s kulturnom baštinom, odnosno starom i rijetkom građom. Taj podatak valja također gledati u kontekstu činjenice da je sve manje studenata generalno zainteresirano za stare knjige i rukopise, a više za tehnologije, pa stoga ovaj podatak iznimno raduje i upućuje na to da takve aktivnosti studente upoznaju s problematikom stare i rijetke građe i kulturne baštine i potiče kod njih zanimanje za tim segmentom knjižničarstva.

U dijelu namijenjenom za vrednovanje istraživanih aktivnosti, svi su se ispitanici izjasnili da je odabir takve aktivnosti bio dobar odabir, a na skali od 1 do 10 s prosječnom su ocjenom 9 ocijenili svoje zadovoljstvo znanjem stečenim u sklopu istraživanih aktivnosti (Grafički prikaz 9), dok su s 9,4 označili vjerojatnost da bi sadašnjim studentima preporučili uključivanje u iste ili srodne aktivnosti.

koliko ste zadovoljni znanjem stečenim u sklopu stručne prakse/projekta vezanim uz specijalne knjižnice i kulturnu baštinu? (1 - nisam uopće zadovoljan/zadovoljna...)

9.0

GRAFIČKI PRIKAZ 8. Zadovoljstvo stečenim radom

Osobito su vrijedni bili odgovori na posljednja dva pitanja u kojima su ispitanici imali priliku svojim riječima iskazati stavove o ispitivanim aktivnostima, odnosno utjecaju takva rada na njihova znanja, kompetencije i današnje zaposlenje. Ispitanici su u najvećoj mjeri iskazivali zadovoljstvo istraživanim aktivnostima. Posebno su pak zanimljivi komentari koji upućuju na to da većina ispitanika smatra da im je sudjelovanje u tim aktivnostima, uz bolje razumijevanje kulturne baštine i stručnih knjižničarskih poslova, omogućilo veću samostalnost te razvoj vještina timskog rada. Izdajamo ovdje samo nekoliko odgovora:

„To je iskustvo koje mi je definitivno pomoglo u izgradnji samopouzdanja da mogu samostalno donositi odluke o građi i brzo se prilagoditi različitim zahtjevima i izazovima koji su bili postavljeni pred mene tokom dana.“

„Iznimno sam zadovoljna radom u Konzervatorskom odjelu. Naučila sam sve segmente obrade građe, samostalno odlučivala u katalogizaciji i klasifikaciji, samostalno organizirala poslove i plan rada.“

„Imala sam sreće što mi je otvorena mogućnost ulaska u fizički prostor knjižnice i susret sa građom koja inače nije dostupna široj javnosti. Velika prednost što se nakon usvajanja teorijskog znanja kroz kolegije možete susreti sa fizičkim primjercima stare i rijetke građe. Rad na projektu mi je svakako otvorio vrata u poslovima, stvorio bazu za budući rad iako nisam zaposlenik baštinske ustanove. Upoznala sam mnoge ljude i njihova iskustva kroz rad na

projektu, imala mogućnost usavršavati se i to vrijeme će mi zauvijek ostati u pamćenju kao prostor gdje nam je kao studentima povjeren veoma važan i ozbiljan posao, koji smo mi kao takav i prihvatili i pružili svoj maksimum.“

„Osim što sam stvorila mnoga dugogodišnja prijateljstva, svjesna sam potrebe digitalizacije stare građe te koliko je zapravo zahtjevna izgradnja i održavanje specijalnih zbirki.“

„Znanja, vještine i kompetencije stečene putem obavljanju stručne prakse uvelike mi pomažu u nastavku obavljanja studentskog posla u samostanskoj knjižnici sv. Marije (Zadar) koji je i započeo kao stručna praksa, te doprinosi mome interesu za željeno usmjerenje i poslove koje bih volio obavljati (katalogizacija) nakon završenog studija informacijskih znanosti.“

„Učenje iz prakse te samostalnost i sigurnost.“

„Iako današnje zaposlenje nije usko povezano s radom u specijalnim knjižnicama, iskustvo rada na uređenju knjižnice samostana sv. Frane u Zadru pomoglo mi je u radu, pogotovo vezano za katalogizaciju knjiga i važnost zaštite građe.“

U posljednjem su pitanju ispitanici dali i prijedloge za poboljšanje organizacije takvih aktivnosti. Iako su i u tom dijelu ankete isticali prednosti takva rada, ispitanici su istaknuli potrebu većeg nadzora nastavnika-mentora te intenzivnijeg rada. Zanimljiv je i odgovor u kojem ispitanik prepoznaje ulogu ovakvih aktivnosti u poticanju studenata na rad i poboljšanju njihova uspjeha u studiranju te predlaže da se u te aktivnosti uključuju i oni studenti koji ne postižu izvrsne rezultate na studiju.

Izdvajamo i ovdje neke od odgovora:

„Nemam komentar, mislim da kada se ustanovi kako će se obavljati poslovi to je prilično ugodan posao pošto zapravo izgrađuješ sve ‘sam’ i puno se više može naučiti i osjećati se samopouzdanije za svoj posao nasuprot ako samo promatraš knjižničare u nekoj od ‘standardnih’ praksa u knjižnicama.“

„Uključivanje i ne bas odličnih studenata kako bi ih se potaknulo.“

Posebno su vrijedni odgovori koji upućuju na potrebu za dodatnim uključivanjem mentora i nadogradnjom aktivnosti, pa izdvajamo:

„Dodatno osigurati mentorstvo (češće povremeno prisustvo profesorica na praksi) i vrednovanje naučenog (npr. skupna evaluacija i samoevaluacija), prilagodba rada individualnim interesima studenata (npr. mogućnost iskazivanja interesa za neko područje rada pa fokus na tom dijelu), povezivanje sa drugim strukama i interdisciplinarnost (npr. restauracija, povijest umjetnosti, antropologija i srodne znanosti i struke).“

3.4. Zaključak istraživanja

Rezultati ovog istraživanja upućuju na zadovoljstvo studenata i bivših studenata mogućnošću za uključivanjem u aktivnosti povezane s uređenjem specijalnih knjižnica te digitalizaciju i opis stare građe i rukopisa, odnosno u znanstveni projekt. Osim pozitivnog stava prema takvim aktivnostima, istraživanje je uputilo i na to da su ispitanici prepoznali dobrobiti tih aktivnosti u odnosu na svladavanje studijskog programa, ali i pri zapošljavanju i obavljanju zadataka na poslovima koje rade. Ispitanici su također prepoznali da je uključivanje u istraživane aktivnosti pridonijelo lakšem i kvalitetnijem svladavanju znanja i vještina iz područja knjižničarskih sadržaja, ponajprije katalogizacije, inventarizacije, čišćenja građe, digitalizacije stare i rijetke građe. Utvrđeno je da su ispitanicima navedene aktivnosti pomogle i pri svladavanju studijskog programa i na budućim poslovima. Osobito tu valja istaknuti da su ispitanici posebno isticali timski rad kao onaj segment koji su najviše razvili tijekom tih aktivnosti, ali i to da se, osim vještijima u mnogim knjižničarskim poslovima, nakon tih aktivnosti osjećaju samostalnijima i samopouzdanijima na današnjim zaposlenjima, te da bolje razumiju poslove povezane s kulturnom baštinom, posebno njezinom obradom i digitalizacijom.

Treba naglasiti da je većina ispitanika istaknula da su većinom radili prema uputama nastavnika-mentora, a samo dio odluka donosili su samostalno. To pokazuje da je uloga nastavnika-mentora i dalje istaknuta, unatoč tomu što je istraživanjem iskazana i potreba za češćim nadzorom nastavnika-mentora. Valja istaknuti i to da je velik broj ispitanika (čak 77 %) jasno izrazio svoj in-

teres prema radu s baštinskim zbirkama, odnosno starom i rijetkom građom i rukopisima, što upućuje na to da studijski programi informacijskih znanosti i dalje trebaju uključivati takve sadržaje.

Valja ovdje obratiti pozornost na to da su ispitanici kazali da su na tim projektima snažnije razvili znanja i vještine u stručnim knjižničarskim poslovima koji su iznimno važni za knjižničarsku struku i koji su i propisani kao knjižničarski sadržaji *Pravilnikom o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci* (NN 107/2021-1886) (Ministarstvo kulture i medija, 2021), odnosno onim poslovima koji izravno odgovaraju potrebama zaposlenja završenih informacijskih stručnjaka u knjižnicama.

Na koncu, valja utvrditi da su ispitanici pokazali vrlo pozitivan stav prema takvim aktivnostima te predložili njihovo daljnje odvijanje i čak uključivanje većeg broja studenata u njihovu izvedbu.

4. Zaključak

Na temelju istraživanja provedenog u ovom radu možemo zaključiti da je uključivanje studenata u aktivnosti uređivanja specijalnih knjižnica te u znanstvene projekte u području kulturne baštine opravdano. Možemo također utvrditi i to da je takav način stručne prakse usklađen s *Pravilnikom o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti*. Uz opravdanost takvih aktivnosti u studijskim programima, valja istaknuti kako je istraživanje jasno pokazalo da su navedene aktivnosti povećale zanimanje studenata za rad u knjižnici, rad sa starom i rijetkom građom i kulturnom baštinom, kao i njihova znanja i vještine u tom području, uz pozitivan utjecaj na njihove društvene vještine, razvoj timskog rada, samostalnost i samopouzdanost u radu. Ispitanici su uputili na to da su na tim projektima snažnije razvili znanja i vještine u onim poslovima koji izravno odgovaraju potrebama zaposlenja završenih informacijskih stručnjaka u knjižnicama.

Osim dobrobiti ovih aktivnosti zbog kojih možemo s pravom utvrditi da ih treba uključivati i u nove studijske programe, valja upozoriti i na poteškoće. Od poteškoća koje su istaknute u istraživanju ističe se potreba za većom prisutnošću nastavnika-mentora u svakodnevnom radu. S obzirom na činjenicu da su nastavnici znatno opterećeni drugim znanstvenim i nastavnim obveza-

ma, te da im se rad na takvim projektima ne bilježi u nastavna opterećenja, teško je osigurati njihovo svakodnevno, ili bar češće, uključivanje u rad na radilištima. Zbog toga je potrebno u budućnosti promisliti o tome kako u te projekte uključiti knjižničare iz drugih knjižnica koji bi rad dodatno pratili i mentorirali, ali i o mogućim načinima vrednovanja takva rada nastavnicima. Jednako tako, valja promisliti o modelima uključivanja takvih aktivnosti u nacionalne organizirane aktivnosti uređivanja knjižnica u sastavu crkvenih ustanova, što bi pridonijelo, s jedne strane, osiguravanju knjižnično-informacijskih sustava, a ne pribjegavanju različitim parcijalnim rješenjima, dok bi, s druge strane, osiguralo mentora iz informacijskih ustanova što bi se zasigurno odrazilo i na podizanje kvalitete i brzine rada na takvim aktivnostima. Osobito bi to bilo važno i u smislu prepoznavanja rada studenata, odnosno njihova kasnijeg lakšeg uključivanja na tržište rada.

Valja zaključno istaknuti da su ove aktivnosti, odnosno uključivanje u studentske programe informacijskih znanosti sve većeg broja aktivnosti u kojima studenti uče kroz rad (*work-based learning*), iznimno važan dio izobrazbe studenata. Uz sve izvedbene poteškoće, aktivnosti kroz koje studenti uređuju specijalne zbirke, štite ih i digitaliziraju, iznimno su vrijedne za zajednicu, a i ovim su istraživanjem ocijenjene vrlo važnim i uspješnim, te vjerujemo da će u budućnosti *Odjela za informacijske znanosti* biti i dalje provedene, pa i nadograđivane.

LITERATURA

- ABDULLAHI, I. i L. KAJBERG (2004). A study of international issues in library and information science education: survey of LIS schools in Europe, the USA and Canada. *New Library World* 105: 345–356.
- APARAC-JELUŠIĆ, T. (2019). Sveučilišno obrazovanje informacijskih stručnjaka: izazovi i mogući iskoraci. *Bosniaca : časopis Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine* 24, 24: 17–25.
- APARAC-JELUŠIĆ, T., S. FALETAR TANACKOVIĆ, i K. PETR BALOG. (2018). Approach to harmonization of entry requirements for graduate program in information science at European higher institutions: EINFOSE project. U: P. Wang, A. Green i S. Assefa (ur.). *Proceedings of the Association for Library and Information Science Education Annual Project: ALISE 2018* (str. 6–10). Seattle: The Association for Library and Information Science Education (ALISE).
- BORREGO, A. (2015). Library and Information Education in Europe: an overview. *BiD: textos universitaris de biblioteconomia i documentació* 35. <https://doi.org/10.1344/BiD2015.35.8>
- BORUP LARSEN, J. (2005). A Survey of Library and Information Science schools in Europe. U: L. Löring i L. Kajberg (ur.). *European Curriculum Reflections on Library and Information Science Education* (str. 233–241). Copenhagen: Royal School of Library and Information Science.
- BOTRIĆ, V. (2017). *Studija o stručnoj praksi u visokom obrazovanju*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/VisokoObrazovanje/Razvoj-VisokogObrazovanja/Studija%20o%20stru%C4%8Dnoj%20praksi%20u%20visokom%20obrazovanju.pdf>
- CHERRY, J. M., W. DUFF, N. SINGH i L. FREUD (2011). Student perceptions of the information professions and their master's program in information studies. *Library & Information Science Research* 33, 2:120–131. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2010.09.004>
- Dragija IVANOVIĆ, M. i B. BADRURINA (2020). Procjena dobivenih knjižničarskih kompetencija završenih studenta informacijskih znanosti u Hrvatskoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 63, 1-2: 703–746.
- FALETAR TANACKOVIĆ, S., J. ŽILIĆ, S. KURBANOGLU i Y. UNAL.

- (2018). Student perception of LIS programs and profession: study among undergraduates in Croatia and Turkey. U: Tatjana Aparac-Jelušić, Vittore Casarosa, i Elena Macevičić (ur.). *The Future of Education in Information Science: proceedings from FEIS-International EINFOSE Symposium*. Osijek: Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku.
- FALETAR, S., K. PETR BALOG, i M. GILMAN RANOGAJEC (2023). Library and Information Science Study Program through the Eyes of Students: Preliminary Findings. *Education for information* 39, 3: 359–381.
- KAJBERG, L. i L. LORRING (ur.) (2005). *European Curriculum reflections on Library and Information Science Education*. Copenhagen: Royal School of Library and Information Science.
- Ministarstvo kulture i medija. (2021). Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja stručnih zvanja u knjižničarskoj struci. Narodne novine NN 107/2021. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_10_107_1886.html
- Odjel za informacijske znanosti (2012). *Pravilnik o stručnoj praksi studenata preddiplomskog i diplomskog studija Odjela za informacijske znanosti*. Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://iz.unizd.hr/studiji-i-studiranje/studenti/studentska-praksa/pravilnik-studentske-prakse>
- Odjel za informacijske znanosti. (n.d.) *Pisana baština: portal digitalizirane hrvatske pisane baštine zadarsko-šibenskog područja*. Sveučilište u Zadru. Dostupno na: <https://pisanabastina.unizd.hr/>
- Sveučilište u Zadru. (n.d.). *Uređenje knjižnice benediktinskog samostana sv. Marije u Zadru*. Centar za projekte, znanost i transfer tehnologija. Dostupno na: <https://uzz.unizd.hr/znanstveno-istrazivacki-projekti/projekti-u-tijeku/uredjenje-knjiznice-benediktinskog-samostana-sv-marije>
- TAMMARO, A. M. (2011). Library and Information Science (LIS) Education: A conceptual framework towards “Europeisation”. *Journal of the Bangladesh Association of Young Researchers* 1, 1: 1–13. <https://doi.org/10.3329/jbayr.v1i1.6950>
- TOMIĆ, M. i M. MAJIĆ-MAZUL. (2016). Mogućnosti izobrazbe studenata informacijskih znanosti u području očuvanja kulturne baštine: prikaz projekta uređenja knjižnice samostana sv. Frane u Zadru. U: S. Faletar Tanacković i M. Dragija Ivanović (ur.). *Ogledi o informacijskim znanostima: zbornik radova u čast Tatjane Aparac Jelušić*. Osijek, Zadar: Sveučilište u Osijeku.

- jeku, Sveučilište u Zadru.
- VELAGIĆ, Z. i M. TOMIĆ. (2008). Projekt uređenja knjižnice samostana sv. Frane u Zadru (izvještaj od 13. prosinca 2008.). *Libellarium* 1, 2: 301–303. <https://hrcak.srce.hr/37160>.
- VIRKUS, S. i A. M. TAMMARO (2005). *Models of academic cooperation in European LIS education: EADTU*. Rome. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/40660854_Models_of_Academic_Cooperation_in_European_LIS_Education#full-text
- VIRKUS, S. i L. WOOD (2004). Change and Innovation in European LIS Education. *New Library World* 105, 9/10: 320–329.
- WEECH, T. L. i M. PLUZHENSKAIA (2005). LIS Education and Multidisciplinarity: An Exploratory Study. *Journal of Education for Library and Information Science* 46, 2: 154–164.